Hassan Sharif

Textunderlag till 10 % avhandlingsseminarium

Datum: onsdagen 2009-11-25, kl 13.15–15.00, lokal 1219, Seminariegatan 1, Uppsala.

Preliminär avhandlingsrubrik: *Nyanlända Irakiska gymnasieungdomar i Södertälje - kulturella praktiker, gemenskap och motstånd.*

2009-11-18

Avhandlingsdisposition

Kapitel 1: Inledning och bakgrund

Introduktionskapitlet vill jag ägna åt att introducera mitt problemområde och fenomenet som ska undersökas, genom att t ex lyfta fram studiens utbildningssociologiska och/eller utbildningsvetenskapliga relevans, men även ur en samhällelig, kulturell och personlig synvinkel, samt vägen till studiens syfte och frågeställningar. Bakgrunddiskussionen om Södertälje syftar till att kontextualisera studien och leda läsaren i texten genom att introducera och presentera fakta och omständigheter kring den företeelse som jag ska undersöka. Kapitlet vill jag också ägna åt att presentera studiens teoretiska utgångspunkter (tidigare forskning och relevanta analytiska verktyg) och argumentera för varför just staden Södertälje utgör en angelägen plats för en studie som denna. Detta följs av ett avsnitt där jag redogör för och behandlar min teoretiska förståelse av ungdom, plats och etnisk identitet kopplat till kategorier så som kultur, klass, kön, religion etc. Efter detta vill jag redogöra för studiens forskningssammanhang – en kritisk förståelse av mångkulturalism och etnicitet i svensk kontext. Här tänker jag mig att en viktig aspekt är teorireflektion, d v s, att jag försöker reflektera självständigt i förhållande till de teorier som jag väljer att använda genom att t ex diskutera deras för- respektive nackdelar. Jag avslutar kapitlet med att diskutera mitt val av ungdomsgruppen, deras skola, familjsituation, fritidsaktiviteter etc.

Kapitel 2: Material och metod

I detta metodkapitel ämnar jag redogöra för hur jag har gått tillväga för att samla in och bearbeta mitt empiriska material samt reflektera över den forskningsprocess som lett fram till den färdiga texten. Här redovisas materialets karaktär och omfång liksom val av material och/eller urvalsförfarande, avgränsningar, principer för hur materialet analyserats etc. Vidare ska även val av metoder för datainsamlingen och analysen motiveras utifrån studiens syfte och frågeställningar. Således är syftet med kapitlet är att ge läsaren en förståelse för hur jag har genomfört min undersökning och vilka övervägande och strategiska val som ligger till grund för analysen. Detta ger förhoppningsvis möjligheter att bedöma studiens giltighet och relevans samt ökar möjligheten för kritisk analys av avhandlingen. Nyckelorden är etnografi, deltagande observationer och intervjuer, etiska överväganden, resan och tillträde till fältet, informanternas samtycke, eget engagemang och subjektivitet, identifierad

som ”irakier/kurd/svensk”, fältanteckningar, det empiriska materialet, analys och skrivprocess.

Kapitel 3: Ungdomarna deras vardag och villkor i Södertälje

Kapitlets ambition är att fungera som en presentation av ungdomarna, deras resa från Irak till Sverige och Södertälje samt deras vardag och villkor idag i Södertälje. Med utgångspunkt i tidigare forskning om migration, medborgarskap och social inkludering/exkludering tänker jag mig redogöra för diverse strukturella villkor som influerar staden Södertälje och hur detta får betydelse för ungdomarnas olika praktiker och den uppmärksamhet som ungdomarna riktar mot kompisar, lärare och andra vuxna i sin vardag. Nyckelord: migration, medborgarskap och social inkludering/exkludering, mediala bilder av Södertälje…

Kapitel 4-6: Empirikapitel

I dessa tre empiriska kapitel analyseras och diskuteras undersökningsmaterialet. Dessa tre kapitel bör bli avhandlingens mest omfattande del. Här är ambitionen att utveckla den teoretiska diskussionen i samspel med den empiriska beskrivningen och analysen genom att med utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar redogöra för hur ungdomarna resonerar kring sina föreställningar om t ex att vara ung irakier i Södertälje, vilka referenser de använder sig av för att markera skillnader och likheter med ”de andra” i skolan, hemmet och fritiden samt vilka föreställningar som kommer till uttryck i sådana sammanhang.

Kapitel 7: slutsatser och sammanfattning

I detta kapitel vill jag ”knyta ihop säcken” genom att sammanfatta och utveckla några av studiens väsentliga bidrag, summera vad jag har kommit fram till, värdera och diskutera resultaten i relation till den redovisade tidigare forskningen som gjorts på området, och/eller studiens eventuella relevans och användbarhet för kommande forskning.

INLEDNING **4**

Utbildning och skolan **4**

Den ”mångkulturella” staden Södertälje **7**

Nyanlända irakiska gymnasieungdomar **9**

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR **11**

TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER **12**

ETNOGRAFISK METOD **13**

Deltagande observationer **13**

Intervjuer **16**

Metodtriangulering - Kombinera olika metoder **17**

Etik **18**

Studera sin ”egen kultur” – självreflexivitet **20**

BERÄTTELSER FRÅN FÄLTET **22**

REFERENSER **25**

Inledning

Utbildning och skolan

En dominerande diskurs i moderna (västerländska) samhällen är synen på utbildning som den enda vägen till framgång för individen och nationen.[1] Sett ur ett historiskt perspektiv har utbildning i västvärlden varit och är ett nationellt projekt vars syfte är att forma och utbilda nationens medborgare till moralisk handlande individer samt sortera in dem i olika yrkesgrupper, med tydliga roller och funktioner i olika institutioner. I skolan får lärarna funktionen av betydelsefulla nyckelpersoner under barnens och ungdomarnas sekundära socialisation.[2] Ovanstående perspektiv är i mångt och mycket ett arv från upplysningstiden och som framställer utbildning som något oproblematisk och självklar för alla individer oavsett faktorer som socioekonomisk bakgrund, kön och/eller etnicitet. Dock har de senaste decenniernas migrations och globaliseringsprocesser ifrågasatt denna konsensusinriktade föreställning om den moderna nationalstaten och utbildningsväsendets roll som en av dess viktigaste grundstenar.[3]

Aktuell utbildningssociologisk forskning har visat att utbildningssystemet är en ”viktig arena där kampen om hegemonin, den rådande sociala ordningen, utspelas.[4] Forskningen visar att faktorer som klass, kön/genus och etnicitet har avgörande betydelse för individers handlingsutrymme, ambitioner och prestationer i skolan. Den brittiska utbildningssociologen Stephen Ball påstår att det i skolan förs dagligen en kamp om prioritering av resurser och möjligheter att sätta sin prägel på skolans ideologi och praktik. De grupper som deltar i denna dagliga kamp är, enligt Ball, lärare, elever, föräldrar, skolledare, politiker och tjänstemän, arbetsgivare och sociala rörelser.[5]

I Bourdieus mening är utbildningssystemet ett socialt *fält* där människor och institutioner är i kamp med varandra om något som är gemensamt för dem. Utbildningssystemet som fält kännetecknas av specialiserade agenter och institutioner samt ett särskilt sort symboliskt kapital som ligger till grund för föreställningar om fältet. Vidare hävdar Bourdieu att utbildningssystemet fungerar som ett socialt system som bevarar en symbolisk ordning och som i sin tur kategoriserar människor i olika klasser/grupper. Utbildningssystemet skapar, enligt Bourdieu, kulturella mönster för grundläggande tanke- och handlingsvanor i generell mening, där den dominerande gruppen har en hegemonisk ställning karaktäriserad av ett visst sätt att tänka och värdera sin särställning Således spelar utbildningssystemet en avgörande roll i de sociala klassernas och samhällsgruppernas reproduktionsstrider.[6]

Drar man slutsatsen att utbildningssystemet bland annat är en *”skådeplats för konflikt om produktionen av kunskap, ideologi och sysselsättning, en plats där sociala rörelser försöker uppnå sina mål och företag försöker upprätthålla sin hegemoni”*[7], är det i sammanhanget relevant att problematisera utbildningssystemets roll i formandet av olika individers/gruppers livsvillkor. Lauder anser att utbildningsväsendet i väsvärlden har bland

[1] Lauder et al. 2006.
[2] Parson 1959.
[3] Lauder et al. 2006; Boli & Ramirez 1992; Dahlstedt et al. 2007:30.
[4] Schierup och Dahlstedt 2007:29.
[5] Schierup och Dahlstedt 2007:29 hänvisar till Ball 2006 i sitt resonemang kring kampen om skolans ideologi och praktik.
[6] Bourdieu 1995:31-48.
[7] Carnoy & Levin 1985. citerad i Schierup och Dahlstedt 2007:29.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

annat, till följd av globaliserings och migrationsprocesser, blivit en politisk viktig arena för nationalstaten för att förstå och bemöta de krafter som utmanar dess förgivettagna normer och värderingar. Lauder menar vidare att utbildningssystemets roll i flera avseenden är motsägelsefull och oftast hamnar i konflikt med demokratiska föresällningar gällande synen på kunskap och olika individers/gruppers livschanser/livsvillkor i kampen om samhällets socioekonomiska resurser.[8] Det västerländska utbildningssystemet karaktäriseras av en långvarig institutionaliserad, formaliserad och rituell verksamhet innehållande (o)synliga ritualer och socialisationsprocesser som syftar till att legitimera och förmedla en nationell självförståelse byggd på monokulturalism, där föreställningen om ett land, ett folk, ett språk, en tradition, en religion och så vidare, är härskande.[9]

I ett svenskt sammanhang kan man hävda att utbildning och skola bygger på monokulturella föreställningar om ett land, ett folk, en kultur, en religion osv. Kritiska röster hävdar att det i skolan inte förs tillräckligt märkbara diskussioner om erkännandet av olika etniska grupper eller minoriteter.[10] I skolans strukturer tycks det finnas en institutionell svenskhet som ständigt bevaras och reproduceras bland annat med hjälp av kategoriseringen ”svenskar – invandrare” som i sin tur leder till institutionalisering av annorlundahet.[11]

Ur ett historiskt perspektiv har den svenska skolan sen dess institutionalisering

> definierat sig själv som en majoritetskultur. Den har på ett självklart sätt uppträtt som den gemensamma kulturen med uppdrag att motarbeta andra kulturer/…/ Skolan har använts för att skapa kulturell homogenitet – en enhetlig kvalitetskultur bestående av ett urval av estetiska och intellektuella verk, en majoritetskultur som de flesta av oss skulle tillhöra, en vetenskaplig kultur som skulle stå till tjänst med enhetliga och obestridliga kunskaper. När skolan bygger sin verksamhet på idéer om en grundläggande och omfattande kulturell homogenitet, döljs de kulturella skillnader som finns i samhället.[12]

Undervisning och diskussioner kring mångkultur har i den svenska skolan under lång tid varit förknippad med synsättet att elever med annan etnisk bakgrund utgör en enhetlig grupp.[13] Från skolans sida har man på olika sätt försökt hitta strategier för att på bästa sätt få ”*de Andra*” att bli integrerade i den svenska skolan och samhället. Samtidigt har det funnits intresse av att försöka förstå och få kunskap om olika gruppers kulturer, religioner och traditioner med syfte att se vilka brister det kan finnas hos dessa elever och som ska rättas till. Detta synsätt tenderar att definiera andra kulturer som problematiska och inte som resursbärare i samhällsbygget. Synsättet påverkar bland annat pedagogiken, dvs. hur skolans väljer att lägga upp undervisning kring språk, traditioner, normer och värderingar etc., vilket medför att undervisning *”i skolor och andra institutionella sammanhang innebär en form av maktutövning, nämligen att utöva makt över en världsbild och livsåskådning genom de stämmor som talar i skolan och de budskap som förmedlas.”*[14]

En vanlig föreställning är utpekandet av skolor i invandrartäta områden som mångkulturella skolor där det existerar en underförstådd kulturell norm – *svenskhet* – och allt som inte ryms inom denna föreställning betraktas som avvikelser. Anhängare av ett sådant perspektiv

[8] Lauder et al. 2006; Bourdieu & Passeron 1979.
[9] Boli & Ramirez 1992.
[10] Andersson et al. 1999; Lorentz & Bergstedt 2006.32ff.
[11] Lorentz & Bergstedt 2006. Sjögren och Bigestans 2001.
[12] Andersson et al. 1999:159.
[13] Se även Bunar 200; Tallberg Broman et al. 2002.
[14] Linde 2001: 101.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

tenderar att upphöja det egna kulturmönstret till ett föredöme via institutioner som skola, fritid och kultur. Den egna livsformen får rangen av den erkända normen som via statliga insatser görs till allas föredöme. Tillsammans med den yttre verkligheten är skolan som formell arbetsorganisation och dess personal kulturbärare av underförstådda antaganden och föreställningar om hur verkligheten är beskaffad. Den *svenska* skolan har inte blivit tillräcklig kritiserad för att i likhet med resten av det västerländska synsättet ha sin utgångspunkt i en vit, manlig medelklasskultur.[15]

Sammantaget kan det hävdas att fokus har legat på frågor kring samexistens mellan olika kulturer, men där villkoren för denna samexistens är dikterade av majoritetskulturens hegemoni.[16] Denna hegemoniska position tas för given. Anledningen till frånvaron av en kritisk granskning och ett ifrågasättande av skolans projekt ligger kanske i att den svenska etniciteten och dess betydelse för formandet av en skola för alla inte har synliggjorts och problematiserats i relation till den senaste tidens migrations- och globaliseringsprocesser.[17]

[15] Tesfahuney 1999.
[16] Brantefors 1999.
[17] Tallberg Broman et al.2002.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Den ”mångkulturella” staden Södertälje

Den skola som utgör studiens empiriska underlag ligger i Södertälje. Södertälje kommun har till följd av den senaste tidens migrations- och globaliseringsprocesser hamnat i fokus både i ett nationellt och internationellt perspektiv. Den industriella expansionen under 1960-talet i Södertälje ledde till en betydande ökning av kommunens invånarantal. Karaktäristisk för kommunen är att många av dessa nya invånare har utländsk bakgrund. Till en början bestod den största gruppen av dem utländska invånarna i staden av finländare. Under 1970-talet var det istället assyr/syrianer som utgjorde majoriteten av kommunens invånare med utländsk bakgrund. I mitten av 1990-talet började nästa stora migrationsström till Södertälje kommun. Denna gång dominerades gruppen av kristna och muslimska flyktingar från Irak. Sedan 1994 har Södertälje kommun varit en av de fem kommuner i landet som har tagit emot flest flyktingar och asylsökande. Perioden 1994-2003 bosatte sig 6000 irakiska flyktingar i Södertälje kommun. En översikt över antalet flyktingar 2003-2007 visar att Södertälje kommun har tagit emot 2932 personer, var av 2534 med irakisk nationalitet. År 2008 hade kommunen tagit emot 6654 flyktingar från Irak.[18] Kommuns prognoser för den fortsatta flyktingtillströmningen från Irak ser ut enligt följande.

> Oberoende av hur situationen i Irak utvecklar sig kommer Södertälje under de närmaste åren att ha en fortsatt stor inflyttning av nyanlända flyktingar från Irak till följd av förväntad anhöriginvandring. Antalet anhöriga som söker uppehållstillstånd beräknas bli stort. Enligt Migrationsverket räknar man med en anhöriginvandring för den irakiskgruppen som ligger över snittet för övriga flyktinggrupper. Det betyder för Södertäljes del att endast anhöriginvandringen under 2008 och 2009 kommer att innebära minst 1 200 nyanlända anhöriga per år. Om flyktingströmmen fortsätter på samma sätt som de senaste två åren innebär det att Södertälje vid utgången av 2009 kommer att ha tagit emot ytterligare 5 000 nyanlända, varav 95 procent är från Irak.[19]

De senaste årens stora inflyttning av flyktingar från Irak har inneburit stora utmaningar för Södertälje kommun. Introduktionen av de nyanlända flyktingarna har försvåras av att det stora bristen på lediga bostäder i kommunen. Många av de nyanlända irakiska flyktingarna bor inneboende hos släkt och vänner, vilket innebär stora påfrestningar alla inblandade parter.

I likhet med andra städer i Sverige finns det i Södertälje kraftigt segregerade bostadsområden. Uppskattningsvis befolkas mellan 60 och 80 procent av dessa områden av personer med utländsk bakgrund. Arbetslösheten i dessa områden är högre än i övriga delar av Södertälje. Oktober 2007 låg den öppna arbetslösheten i hela Södertälje kommun på 3,2 procent, att jämföra med 5,5 procent i de fyra segregerade bostadsområdena. Vidare Kommunen på sin hemsida att *”80 procent av de nyanlända flyktingarna bosätter sig i något av dessa områden, vilket leder till utanförskap och risk för att deras introduktion i det svenska samhället försenas. I klartext: De får en mindre lyckad start.”*[20]

Kommunens ambition är att skapa så goda förutsättningar som möjligt för nyanlända barn och ungdomar så att de snabbt ska placeras in i diverse förberedelseklasser med starkt fokus på svenskundervisning. Inslussningsperioden varierar för de olika elevgrupper som går

[18] www.sodertalje.se
[19] Ibid.
[20] Ibid.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

förberedelseklasserna, men kommunens uttalade strategi är att de nyanlända eleverna ska inom två år delta i den reguljära skolundervisningen. Vidare skriver kommunen på sin hemsida att

> Trycket på skolsystemet är hårt. Varje månad startas en ny förskoleklass, en ny grundskoleklass och en ny gymnasieklass. Den stora utmaningen för skolan består i att råda bot på både lärar- och lokalbrist. Situationen är likartad för den kommunala vuxenutbildningen. [21]

I medierna beskrivs Södertälje oftast som ”invandrarstaden” eller ”den mångkulturella staden”. Bilden av Södertälje domineras ofta i media av

> föreställningar om arbetslöshet, kriminalitet socialbidragsberoende och förgiven kulturell annorlundahet. Den lokala sociala miljön i dessa bostadsområden anses öka risken för konflikter med dem som tillhör majoritetssamhället. Områdenas stigmatisering och 'negativa berömmelse' färger av sig på dem som är bosatta där och bidrar till att upprätthålla deras sociala utanförskap.[22]

Forskning som rör skolor i mångkulturella städer/bostadsområden skildras ofta med utgångspunkt i annorlundahet, utanförskap och marginalisering. Studier som dessa bidrar med relevant och värdefull kunskap om människors villkor i dessa områden. [23] Samtidigt är det viktigt att kritiskt förhålla sig till den begränsning som dessa typer av studier kan innebära. En ensidig fokusering på skolor i invandrartäta områden kan resultera i tolkningar och föreställningar om att frågor relaterade till kulturell identitet (etnicitet) i första hand är att betrakta som ett problem för just dessa skolor.

Sammanfattningsvis borde det stora antalet irakiska flyktingar ställa kommunen i allmänhet och utbildningssystemet i synnerhet inför helt nya utmaningar gällande arbetet med gruppens inkludering i den svenska skolan och samhället i övrigt. Med tanke på att Södertälje är en relativ liten kommun kommer den stora gruppen av irakiska flyktingar påverka kommunens politiska och ekonomiska situation och tvinga fram omfattande investeringar i utbildningssystemet som kommer att ha konsekvenser långt utanför den obligatoriska och frivilliga skolans ramar.

För en överskådlig basfakta om Södertälje kommun (som behöver kompletteras) se bilagor.

[21] www.sodertalje.se
[22] Dahlstedt et al 2007:11.
[23] Gruber 2007:38.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Nyanlända irakiska gymnasieungdomar

Det fenomen jag är intresserad av att studera är förhållandet mellan å ena sidan nyanlända gymnasieungdomars sociala och kulturella bagage, å andra sidan den ordning som råder i utbildningsväsendet och hur dessa inverkar på ungdomarnas praktiker i och utanför utbildningen, liksom utbildningens socialiserande verkningar.

Skolverket använder begreppet ”nyanländ” för att beskriva de barn eller ungdomar som kommer till Sverige i åldern 6-18 år. Enligt Skolverket har nyanlända barn och ungdomar i skolåldern inte svenska som sitt modersmål och kan oftast inte tala eller förstå svenska. Vidare anser man från Skolverkets sida att:

> Att vara nyanländ kan alltså betyda nyanländ till skolan men samtidigt tidigare anländ till Sverige och ibland också innebära att man lärt sig svenska i viss utsträckning. Det som de nyanlända barnen och ungdomarna dock har gemensamt är att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levt.[24]

Situationen för nyanlända ungdomar i skolan har fått en central plats i den svenska samhälls- och integrationsdebatten. Likvärdighet och social inkludering samt behovet att tillgodose arbetsmarknadens behov av arbetskraft är tre centrala utbildningspolitiska mål som också får stort utrymme i debatten. Det intressanta i sammanhanget är att aktuell forskning har visat på att trots ett antal statliga välfärdsåtgärder så fortgår både olikvärdighet och social exkludering.[25] Forskningen har pekat på ett antal tendenser som på olika sätt har bidragit till de pågående missförhållandena. En tendens är att skolan under de senaste årtionden har blivit mer differentierad och det har uppstått allt större skillnader mellan skolorna gällande organisation, huvudmanskap, och värdemässig grund.[26] Det har även blivit allt vanligare med friskolor på etnisk och religiös grund. Föräldrar kan och numera välja och väljer skola till sina barn efter andra kriterier än geografiskt närhetsprincipen. På så sätt har skolsystemet tidigare starka lokala förankring försvagats till förmån för valfrihetsprincipen, vilket bland annat har lett till att:

> koncentrationen av marginaliserade minoriteter – nyligen invandrade såväl som tidigare invandrade – i storstädernas socialt utsatta förorter ökat. Detta ger tydliga effekter i skolorna och påverkar de boendes arbetsmarknadsvillkor. Skolframgångar och studie- och yrkesplaner hos ungdomar med invandrarbakgrund präglas av en rad samhälleliga och institutionella villkor – inte minst av deras egna och föräldrarnas erfarenheter av social exkludering och etnisk diskriminering, välfärdstatliga nedskärningar, av ökad segregation, resursbrister och försämrade pedagogiska villkor i allt mer överfyllda skolor. Barnen till nyanlända invandrare har drabbats särskilt påtagligt av allt detta.[27]

Även om många nyanlända ungdomars sociala livsvillkor ser olika ut är de ändå idag i flera avseenden präglade av kulturell och strukturell marginalisering, genom att man med hjälp av beteckningar som utlänningar, flyktingar och nya svenskar och liknande beskrivningar försöker att göra dem till en enhetlig grupp av människor, utan att ta hänsyn till deras individuella förutsättningar. Sådana stereotypa kategoriseringar leder till negativa konsekvenser för utpekade människors livsvillkor och deras möjligheter att själva forma sitt eget liv efter egna förutsättningar och motiv. När människor bemöts som en homogen massa tenderar också dessa stämplade att formas efter den stereotypa bild som de bemöts

[24] Skolverket 2008:6.
[25] Se bland annat Dahlstedt et. al. 2007:12.
[26] Palme 2009.
[27] Dahlstedt et al. 2007:14.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

av.[28] Det uppstår då en ”invandrargrupp”, där gruppmedlemmarna blir formade av kollektiva erfarenheter i bostadsområden, skolan och på arbetsmarknaden, i kontakter med andra människor och genom möten med myndigheter, institutioner och media.[29] I egenskap av nyanländ är det kanske så att man enklare blir en del av denna kulturell och strukturell stigmatiserade grupp av människor. Man har kanske redan under denna relativa korta tiden i Sverige skaffat sig erfarenheter av att bo i segregerade bostadsområden och har kommit i kontakt med såväl strukturell diskriminering som stigmatisering. Samtidigt behöver inte denna stämpling endast vara beroende av nationell, etnisk, eller religiös härkomst och/eller hudfärg, utan också av personliga livsvillkor och erfarenheter.

I ljuset av ovanstående resonemang kan man hävda att utbildning och skolan är ett i många avseende nationellt projekt. Det intressanta är vad som händer när individer av andra nationaliteter ska utbildas i det svenska utbildningssystemet. Speciellt intressant är det att studera individer vars nationella tillhörigheter inte är självklara t ex individer från Irak, där andra identiteter så som etnicitet, kultur och religion är mer centrala.

[28] Ålund 1997.
[29] Ålund 1997:81.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka nyanlända irakiska gymnasieungdomars föreställningar av kultur och/eller kulturell identitet i en institutionell kontext som skolan.

Mina frågeställningar är:

- Hur påverkar ungdomarnas föreställningar om kultur och/eller kulturell identitet gruppens sociala organisation i skolan?
- Vilken betydelse har gruppens kulturella identitet för tilltagandet och bemästrandet av skolans kultur?
- Kan gruppens eventuella avståndstagande eller närmande till utbildningssystemets kultur ses som en förberedelse för ett arbetsliv i underordnade/överordnade yrkespositioner?
- Kan ungdomarnas normer och värderingar betraktat som en motkultur stå i opposition till skolans krav och förväntningar gällande yrkesframtiden?

Ambitionen är att studien ska bidra med teoriutveckling och kunskaper om utbildningssystemet roll för formandet av (nyanlända) ungdomars sociala villkor till olika former av individuellt och kollektivt aktörskap, där motståndet mot och strategier för social exkludering social inkludering synliggörs[30] samt bidra med relevanta praktiska kunskaper för skilda aktörer som på olika sätt arbetar med barn och ungdomars lärande och utveckling både inom det formella och informella utbildningssystemet.

[30] Dahlstedt et al. 2007.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Teoretiska utgångspunkter

Även om jag inte riktigt har ”spikat” mina teoretiska perspektiv så vill jag ändå hävda att studien har ett kulturellt perspektiv som utgångspunkt, där kultur kan definieras som *”ett mönster av symboler, begrepp, idéer och värden.”*[31]

Människor tenderar att genom sina handlingar, sin interaktion med andra personer och med den fysiska miljön reproducera och producera sina mest fundamentala tanke- och värdemönster.[32] Ett sådan analytisk utgångspunkt gör det möjligt att bland annat studera de värden som förmedlas i relationerna mellan ungdomarna och de vuxna, hur ungdomarna hanterar de faktum att de är nyanlända och inte har förkunskaper om det svenska utbildningssystemet eller hur ungdomarna lär sig att hantera olika lärare och/eller andra vuxna i skolan och hur skolans personal strävar efter att skapa en specifik ordning. Med tanke på att ungdomarna i egenskap av nyanlända inte bara ska lära sig det svenska språket utan även introduceras in i det svenska samhället kan det vara viktigt att studera specifika och återkommande situationer så som lektionerna i t ex samhällskunskap och förutom vad som händer på dessa lektioner noggrant notera det sociala spelets minsta detaljer. Det kan också vara relevant att studera hur skolans personal uppmärksammar ungdomarnas agerande eller när de väljer att inte agera...

[31] Ehn 1983 citerad i Öhlander och Kaijser et al 1999:83.
[32] Ehn och Klein 1994.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Etnografisk metod

Deltagande observationer

I detta kapitel diskuterar jag den metod som intagit en nyckelplats i min studie, nämligen etnografisk metod. Etnografisk metod kännetecknas av att forskaren

> vistas och deltar i de sociala sammanhang som studeras – han eller hon samtalar, umgås kanske arbetar med människor och gör liknande erfarenheter som de gör – och för kontinuerliga anteckningar om platsen och vad som säg och görs.[33]

Vistelsen som sådant kallas för fältstudier och metoden deltagande observationer. Deltagande observation generar i likhet med andra metoder

> en specifik form av material som möjliggör vissa analyser och utesluter andra. Metoden ger beskrivningar av skilda fenomen så som dessa ter sig i det dagliga livets interaktion och gestaltning i specifika situationer, fysiska, sociala och kulturella sammanhang.[34]

Skilda metoder producerar olika typer av resultat, men också olika former av kunskap. Vanligtvis brukar man som samhällsvetare samla in sitt material genom att *”1) fråga människor, 2) observera människor, och 3) observera fysiska spår och resultat av mänskliga aktiviteter.”*[35]

Under mina inledande fältstudier har jag försökt att kombinera dessa tre steg genom att både observera ungdomarna, den fysiska miljön och ha både formella och informella samtal med dem samt informella samtal med lärare och övrig skolpersonal. Jag har vistats på Centrumgymnasiet, lyssnat till amtal och ljud samt iakttagit de dagliga strömmarna av aktiviteter som elever, lärare och övrig personal medverkat i.

Deltagande observation som metod kan ge beskrivningar av människors praktiker och gestaltningar, d v s deras beteende och uttrycksformer med hjälp av sina kroppar, föremål och symboler. På så sätt möjliggör deltagande observation som metod komparativa studier av likheter och skillnader i människors egna utsagor kring egna beteenden och handlingar.[36] Metodens begränsningar består bland annat i att den inte kan uttala sig om människors inre dilemman, vad de känner, intentionerna med deras handlingar och/eller tolkningar av vissa situationer, vilket kan göra det svårt för metoden att fungera fullt tillfredställande utan intervjuer. Men det är ändå möjligt genom att komplettera iakttagelser och observationer med informella samtal och frågor till de som är föremål för ens studie.[37]

Gällande min studie har jag hittills kompletterat mina deltagande observationer med informella samtal med ett antal ”nyckelpersoner” så som rektorn, en av vaktmästarna, några av de lärare som undervisar de nyanlända ungdomarna samt ungdomarna själva. Dessutom har jag genomfört tre individuella intervjuer och en gruppintervju med delar av den elevgrupp jag studerar.

Det existera olika grader av deltagande. Vid låg grad av deltagande vistas oftast observatören i ett större sammanhang där han eller hon inte samtalar med andra människor

[33] Öhlander 1999:74.
[34] Öhlander 1999:74.
[35] Esaiasson et al. 2007:219.
[36] Gruber 2007:43.
[37] Öhlander 1999:77.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

eller interagerar med dem. Vid hög grad av deltagande befinner sig oftast forskaren i en mer avgränsad plats och han eller hon blir en av flera *”identifierbara individer som ingår i det sociala samspelet.”*[38] Graden av deltagande är sällan konstant och forskaren pendlar mellan att ibland vara deltagande observatör och ibland endast som observatör.[39] Jag har mesta tiden befunnit mig i ett mellanläge där jag har pendlat mellan rollen som deltagande observatör och tillbakadragen observatör då jag har vistas i skolans olika korridorer, kapprum och allmänna utrymmen eller när jag har samtalat med ungdomarna och eller skolpersonalen samt fikat inne i personalrummet.

Jag har inte helt ut lyckats skapa en speciell relation mellan mig och den plats/miljö som är i fokus för studien, helt enkelt därför att samvaron mellan oss inte har pågått tillräckligt intensivt och under långt tid. Jag har velat vara på Centrumgymnasiet varje dag under hela hostterminen, men så blev det inte. Istället har jag varit där 1-2 dag/veckan under perioden september-oktober. Samtidigt har jag redan från början meddelat både skoledningen, lärarna, övrig skolpersonal och eleverna att jag inte kommer att vara där varje dag. Likaväl har jag vid upprepade tillfällen från både eleverna och lärare fått frågan om varför jag inte befinner mig på skolan varje dag. Tidigare forskning har visat på vikten av kontinuitet i närvaron för att behålla och utveckla förtroendet. Praktiskt planerar jag att under nästa termin visa en betydligt större grad av närvaro på Centrumgymnasiet och följa ungdomarna både på lektioner, raster och håltimmar, i matsalen på studie- och/eller temadagar.

Forskarens observationer, tolkningar och beskrivningar av den sociala världen är alltid resultatet av teoretiserande ställningstaganden.[40] Med utgångspunkt i ett sådant resonemang vill jag hävda att det inte finns några objektiva iakttagelser. Därför har jag medvetet valt att fokusera på de platser och tillfällen där ungdomarna på olika sätt manifesterar sin kulturella identitet i Centrumgymnasiet, i alla fall där jag upplevde att sådana praktiker kom till uttryck via ungdomarnas tal och handlingar. Man kan hävda att mina upplevelser och tolkningar är resultatet av vissa särskilda föreställningar om hur (och att) konstruktioner av kulturell identitet kan iakttas, beskrivas och analyseras samt att observation är en fruktbar metod för insamling av sådant material.[41] Jag har i mina informella samtal med skolledningen, lärare, övrig skolpersonal och eleverna samt i intervjuerna uppmuntrat till reflektion kring just de områden som berör studiens syfte.

Etnografisk metod tjänar ett dubbelt syfte genom att den är dels beskrivande och kan fungera som en viktig utgångspunkt för analysen, eftersom den återger relationen mellan ”verklighet” och tolkning. Detta gör att metoden samtidigt *”tjänar ett förment legitimerande och auktoriserande syfte. Men de etnografiska beskrivningarna bär också i sig själva på analytiska drag.”*[42]

Min ambition är försöka förstå mina observationer på flera sätt. Samtidigt är jag medveten om att det är hela tiden jag med min förförståelse som utgångspunkt som försöker förstå materialet och att dessa försök görs utifrån en del centrala men ibland underförstådda teoretiska ställningstaganden.

[38] Öhlander 1999:74.
[39] Gruber 2007:43-44.
[40] Bourdieu & Wacquant 1992.
[41] Lundgren 2000:13.
[42] Lundgren 2000:21.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Även om studiens huvudfokus är riktad mot ungdomarnas praktiker så är ambitionen också att lärarna också ska ingå i mina fältstudier. Deras förhållningssätt gentemot mig varierar från att se mig som en vuxen person i samma ”bransch” till att ibland undvika kontakt med mig och låta mig sitta på lektionerna som om jag var en elev. I min studie är lärarna centrala figurer eftersom de är en del av skapandet och vidmakthållandet av de villkor som gäller i diverse undervisningssituationer. Övrig skolpersonal är centrala figurer i platser så som korridorer, matsalen, ljudnivån utanför klassrummen, kafeterian etc.

Intervjuer

Etnografiskt fältarbete inbegriper också intervjuande…

Min förhoppning är att de formella intervjuerna (individuell eller i grupp) jag hittills genomfört och de jag ämnar göra framöver ska fungera som fruktbara komplement till observationerna och de mer allmänhållna informella samtalen…

Observationerna och individuella intervjuer kan ge personliga, och mer sammanhängande berättelser. Gruppintervjuer däremot återspeglar i större utsträckningar hur och om vad förhandlingar mellan deltagarna uppstår.[43] En gruppintervju med t ex tre till fyra informanter är inte detsamma som fyra individuella berättelser. Min ambition är att gruppintervjuerna ska genomföras som tematiska gruppintervjuer[44] som får formen av ett samtal mellan mig och ungdomarna.

Av etiska skäl ställer gruppintervjuer större krav på mig att vara uppmärksam på och styra bort samtalet från känsliga ämnen, där deltagarna berättar för mycket och ”blottar sig själva” så pass mycket att det senare kan få konsekvenser för dem om deras berättelser kommer ut och hamnar i obehörigas händer. Vidare när det gäller intervjuer vare sig de är individuella, i par eller i grupper kan det bli svårt att förbise det faktum att det existerar en redan färdig struktur som visar vem som förväntas ställa frågorna respektive vem som ska besvara dem. Denna utmaning vill jag bemöta genom att, eventuellt tillsammans med informanterna, konstruera teman att prata om under intervjuernas gång. Därmed får jag följa upp deras berättelser genom att uppmuntra till mer personliga och detaljerade berättelser än de mer allmänt hållna utsagor som kan förväntas i gruppintervjuer.[45]….

[43] Lundström 2007:42.
[44] Waara 1996:56
[45] Kvale 1997.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Metodtriangulering - Kombinera olika metoder

Studiens syfte och frågeställningar indikerar att jag ämnar presentera det subjektiva i form av individernas (i första hand de nyanlända irakiska ungdomarnas) sociala och kulturella praktiker. Detta vill jag göra genom att använda mig den kvalitativa forskningsansatsen, eftersom det kvalitativa synsättet *”riktar intresset mera mot individen. Istället för att fråga hur en objektiv verklighet ser ut ställer man frågan hur individen tolkar och formar (sin) verklighet (en).”*[46] Samtidigt är jag intresserad av att kartlägga det objektiva sociala rummet som dessa ungdomar befinner sig igenom att använda mig av diverse statistiskt material om Södertälje, utbildningssystemet i staden och platsen för min fältstudie. Det statistiska underlagets primära funktioner i min studie blir att presentera ”bas fakta” samt ge en översikt över det sociala rummet som jag avser att fördjupa mig. Det kvalitativa ger underlaget ”kött och blod”…

Valet att kombinera olika metoder vill jag också motivera med att det kan generera olika typer av berättelser. Redan befintlig statistik och andra kvantitativa underlag kan ge överskådlig bild av det objektiva sociala rummet. En kombination av olika metoder kan också fungera som ett sätt att *”validera sin kunskap, att titta på forskningsobjektet från en annan vinkel, eller som ett tillvägagångssätt att använda sig av forskningen olika stadier. Det kan då vara ett sätt att kompensera olika metoders svagheter och på så sätt belysa ett forskningsområde utifrån olika ingångar.”*[47] …

[46] Backman 1998:48.
[47] Lundstöm 2007:43.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Etik

Forskningens övergripande mål är att producera ny kunskap för att få djupare förståelse för den värld vi lever i och på så sätt göra det möjligt att försöka förändra den till det bättre, genom att det

> skall vara vägledande för varje forskare oberoende av vem som finansierar forskningen, i vilken disciplin man arbetar eller på vilken nivå forskningen bedrivs. Forskningens moral skiljer sig inte från den allmänna moralen när det gäller önskvärdheten av god sed i utövandet av ett arbete. På samma sätt som det finns yrkesetiska regler för andra yrken finns regler inom forskarsamhället som tar hänsyn till de speciella villkor som kan gälla för denna verksamhet.[48]

Risken för att forskaren talar ”om” människor i stället för att ”prata” med människor, återkommande vid forskning om människor. Således är det viktigt att vara medveten om att det inte existerar en enda sanning inom samhällsvetenskaplig forskning, utan att den sanning som läggs fram i hög grad beror på vem som berättar den. Utifrån detta perspektiv utgör samhällsvetenskaplig forskning en form av berättelse:

> En berättelse som är både inbyggd i och är resultatet av maktförhållanden, ideologier och socioekonomiska motsättningar i samhället. Således spelar det stor roll vem det är som samlar in det forskningsmaterial som ska redovisas. Vilka frågor som ställs och formuleras beror på forskarens position eller utgångspunkt. Sättet att återberätta och presentera det insamlade materialet blir en symbolisk lösning för politiska och sociala konflikter. Samtidigt är den också en symbol för kampen om klasstillhörighet.[49]

Genom att ta del av de berättelser som forskaren samlar in definierar han/hon vilken eller vilka typer av texter som skall berättas och vilka röster som ska tryckas och vilka som skall tystas ner.[50] Detta ställningstagande ställer forskaren inför klassiska frågor om etik och ansvarstagande. Studiet av andra människor innebär att dessa av forskaren behandlas som objekt, men att människor är alltid subjekt…

Forskaren kan, till en viss del, minska sitt totala tolkningsföreträde genom att personligt närma sig dessa objektiverade subjekt.[51] Därför blir valet av forskningsmetod(er) avgörande och därför får de ungdomar och vuxna som kommer att delta i min studie komma till tals genom sina kommentarer och uttalanden i observationer och intervjuer som jag ämnar genomföra individuell och/eller grupp. Tolkningen av dessa blir mitt privilegium.

Jag är medveten om att det är ytterst jag som är ansvarig för min studies moraliska kvalitet och att det är mitt ansvar att skaffa mig kunskaper om förutsättningarna för att bedriva min forskning och bli varse de olika risker som är förknippade med att beforska om andra människor. Min utgångspunkt har alltid varit och är fortfarande att respektfullt närma mig mina informanter och inte enbart analytiskt betrakta dem som fall eller exempel. I mångt och mycket har det i de inledande faserna handlat om mina ansträngningar för att bli accepterad av mina informanter och deras försök att ”läsa av mig” samt att komma på vad de själva har att vinna genom att delta i min studie. Efter snart två månaders fältstudier kan jag hävda att detta har krävt att jag har lagt ner mycket tid och kraft på att vara en del av ungdomarnas (skol)verklighet och konfrontera våra åsikter, normer och värderingar med

[48] SOU1999:4:5.
[49] Molina 1997:17.
[50] Molina 1997:17.
[51] Molina 1997:17-18.

varandra för att förstå hur de ser på sin situation som ung i en multietnisk stad som Södertälje med ett stort antal flyktingar från Irak.

Jag har under mina fältstudier in i det yttersta försökt att vara ärlig och inte ”observera i smyg” genom att hela tiden ha anteckningsblocken och/eller mp3-spelaren välsynlig för ungdomarna, lärarna och skolans övriga personal. Ungdomarna har ibland visat nyfikenhet för vad jag skriver och då har jag gett dem tillåtelse att läsa mina anteckningar och svara på deras frågor. De få gånger jag inte haft med anteckningsblocken och/eller mp3-spelaren har ungdomarna varit mycket mer avslappnade och öppna för min närvaro! Jag har då blivit tvungen att försöka memorera intressanta händelser och skeenden, men har känt mig ”oärlig”.

Ungdomarna i min studie består i skrivande stund av x-antal elever som går Individuella programmets introduktionskurser för invandrare (IVIK)[52] eller gick på IVIK under förra terminen och som nu går i ett av de ordinarie programmen på skolan. Gruppen har bott i Sverige mellan tre och fem år och består av både pojkar och flickor. Jag har under denna termin i genomsnitt bedrivit fältstudier två dagar i veckan. Skolans ledning, lärare och övrig personal samt ungdomarna har, i enlighet med vetenskapsrådets forskningsetiska principer gällande informationskrav, samtyckeskrav och konfidentialitetskrav[53], blivit informerade om syftet med min undersökning och villkoren för deras deltagande. De har fått veta att deras deltagande är frivilligt och att det har rätt att när som helst avbryta sin medverkan, utan att det medför negativa följder för dem. Med tanke på att jag har avgränsat mig till ungdomar i gymnasieåldern (16-19år) har jag inte behövt inhämta samtycke från föräldrar/vårdnadshavare.[54] Med tanke på att jag befinner mig på deras skola (arbetsplats) så kan jag inte begära att de ska avbryta sin verksamhet. Istället är det jag som får gå ifrån det aktuella sammanhanget.

De uppgifter jag samlar in om mina informanter kommer jag att ge största möjliga konfidentialitet genom att förvara dem på ett sådant sätt att obehöriga inte får tillgång till dem. I samband med publiceringen av avhandlingen kommer jag att vidta åtgärder i form av fingerade namn på personer och platser för att försvåra för utomstående att identifiera enskilda individer eller grupper av individer. Detta blir särskilt viktigt för min studie då mina informanter ”i ett eller annat avseende kan anses svaga och utsatta och/eller har typiska, lättigenkännliga särdrag.”[55]

OBS! Läsa på lagtext och förarbeten.

---

[52] Individuella programmets introduktionskurser för invandrare (**IVIK)** bedrivs på de flesta av Sveriges kommunala gymnasieskolor för att ge nyanlända ungdomar behörighet till gymnasiestudier. Syftet med programmet är att dessa ungdomar ska få kunskaper motsvarande godkänt i skolår nio i engelska, svenska och matematik, samt en allmän orientering i svensk kultur och samhällsliv. Programmet upplägg karaktäriseras av mycket läsning, skrivande och studiebesök på olika företag och myndigheter, www.skolverket.se

[53] Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning 2002:5. Stockholm: Vetenskapsrådet. www.vr.se

[54] Här är jag lite osäker på om jag trotts allt måste ha tillstånd från föräldrar/vårdnadshavare till de elever som är under 18 år. Blir nog tvungen att hämta in samtycke. Planerar att läsa på lagtext och förarbeten inom området.

[55] Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning 2002:13. Stockholm: Vetenskapsrådet. www.vr.se

Studera sin ”egen kultur” – självreflexivitet

Nedanstående del är mest ett försök från min sida att ”göra upp” med relationen mellan privatpersonen Hassan och valet av forskningsämne. Jag har för avsikt att till viss del tona ner denna dels betydelse i den färdiga avhandlingen.

Lyckade etnografiska studier kräver

> förmågan att etablera, vidmakthålla och fördjupa kontakter /…/ lyckas man inte med det får man mycket begränsad, ytlig och kanske missledande information, eller ingen alls.[56]

Även om ungdomar ibland kan vara misstänksamma mot vuxenvärlden, så har jag ändå fördelen av att själv vara en (ung) man med ”invandrarbakgrund/irakisk bakgrund”. Det faktum att den företeelse jag är intresserad av att studera ligger mig känslomässig nära. Jag har liknande erfarenheter som de flesta av de nyanlända ungdomarna, är själv flykting från Irak och har förmodligen reflekterat kring samma frågor som tar en väsentlig del av ens tid som ung i ett främmande land med ett helt annat utbildningssystem än det man är van vid. Till viss del har jag också liknande minnesbilder med mig i form krig, terror och ständig kamp för överlevnad, vilket är en vanlig del av livet i en diktatur. Jag skulle vilja påstå att vi delar vissa tolkningsramar och existentiella dilemman.

Tron om att jag delar vissa gemensamma referensramar med ungdomarna väcker självfallet en del frågor kring förmågan att belysa och analysera andra människors handlingar. Å ena sidan vill jag inte överdriva exotismen och fenomenet som väldigt annorlunda. Å andra sidan är jag också medveten om att det nödvändiga analytiska distansen bli svår att upprätthålla.

Att som forskare studera en kultur som man har förstahandskunskaper om kan innebära flera utmaningar. En sådan utmaning kan vara svårigheten att

> pendla psykiskt och kulturellt på hemmaplan. Att ibland se informanterna som forskningsobjekt och ibland som likar kan göra det särskilt komplicerat att hålla isär forskaren från andra sidor av den egna personligheten. Den diffusa gränsen skapar oro. Undersökningen av de andra blir mer påtagligt ett självstudium.[57]

Ibland har jag under fältarbetet gång känt mig både fångad och förhäxad av det jag har försökt att förstå. En av mina första reflektioner var att jag i mötet med ungdomarna såg tydligt vad jag inte är. Ehn och Klein skriver att *”Kontrasterna skärper den egna identiteten”.*[58] Genom att vara på Centrumgymnasiet utan att vare sig vara elev eller lärare och att det var över 10 år sedan jag själv gick ut gymnasiet tvingades jag reflektera över många triviala handlingar. Jag såg mig själv med andra ögon. De första dagarna gick bland annat åt till både självanalys och utforskning av andra. För att inte bli ”hemmablind” har jag under mina fältstudier och när jag har renskrivit mina observationer börjat göra diverse *”mentala anteckningar”*[59] för att upprätthålla avståndet till ungdomarna och personalen på skolan.

Jag har ingen *”aningslös tro på objektivitet.”*[60] Min personlighet återspeglas såväl i ämnesval som i språk och stil. Min förhoppning är att utnyttja min personlighet för att ge förslag på

[56] Lalander 2009: 41.
[57] Ehn & Klein 1994:74.
[58] Ibid.31.
[59] Ibid.
[60] Ibid.12.

möjliga verklighetsuppfattningar i mitt forskningsarbete. På så sätt föreställer jag mig att jag är fri att ta ut svängarna (jag vill gärna tro det) och skriva en personligt utformad avhandling. Samtidigt tror jag inte heller helt och hållet på personlig ”uppriktighet”, även om jag på sätt och vis är en del av det som ska studeras och inte bara en distanserad åskådare. Jag har ju i egenskap av forskare börjat skapa ett ämne för att studera andra individer och grupper som jag föreställer mig har liknande erfarenheter, vilket borde rimligtvis leda till att jag samtidigt till viss del studerar mig själv. Kanske är det så att

> Denna idé är förstås svår att förena med den klassiska uppspaltningen av subjekt och objekt och även tron på möjligheten att göra neutrala beskrivningar. Det går inte att beskriva verkligheten utan att påverka den. Detta behöver dock inte leda till vetenskapligt bankrutt.[61]

Jag vill påstå att min medvetenhet om ”*den egna närvarons betydelse kan bli en väg till djupare insikt om hur kunskap kommer till”*[62]. Det kan vara svårare att studera sitt eget samhälle jämfört med ett annat samhälle i ett främmande land. Jag har inte för avsikt att gömma mig bakom *”exotiseringens rökridå”*[63]*.* Även om jag har gått genom en del liknande erfarenheter som mina unga informanter så pratar vi inte ”samma språk”. Jag kan till exempel inte nedvärdera klasskillnadernas betydelse, det faktum att jag att jag är 10-15 år äldre än ungdomarna, har längre livserfarenhet, egen familj och en etablerad position på arbetsmarknaden och i samhället i övrigt.

[61] Ehn & Klein 1994:10.
[62] Ibid.
[63] Ibid.75.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Berättelser från fältet

Det är tisdag och jag har bokat tid med rektorn för Centrumgymnasiet till kl 14.30. Strax efter lunch går till pendeltågsstationen som ligger endast ett par minuters gångavstånd från mitt arbetsrum på Södertörns högskola. Inne i tågvagnen är det helt tomt och jag sätter mig på en plats i färdriktningen och breder ut mig genom att ta fram mitt anteckningsblock och går genom mina frågor och funderingar inför intervjun med rektorn på Centrumgymnasiet. Vid nästa station stiger två unga tjejer in i vagnen och sätter sig två rader framför mig. De börjar genast att med sätta på musik i mobiltelefonen (men inte för högt) och pratar nästan oavbrutet (mestadels på svenska, men blandar även in enstaka arabiska och/eller syrianska ord) om musik, mode och andra jämnåriga ungdomars klädstilar på sin skola.

Väl framme i Södertälje station stiger jag, tjejerna och andra passagerare av tåget och börjar gå mot busstationen eller kiosken som ligger intill tågspåret. Det är soligt ute och en behaglig temperatur ute. Busstationen är full av liv och rörelse, med människor i alla möjliga åldrar, varierande kön och klädstilar som väntar på sin buss eller är i färd med att stiga på/av bussar. De dominerande språken som talas av de människors som hörs är arabiska eller assyr/syrianska. Jag ser två äldre pensionerade damer prata finska med varandra, en man pratar i telefon på serbokroatiska (gissar jag) och två killar i de tidiga tonåren pratar svenska med varandra. Arabisk och assyr/syrians musik hörs från korvgrillen och en taxibil som är felaktigt parkerad. Taxischufören står lutad lätt bakåtlutad mot sin bil och röker samtidigt som han lyssnar på musik och tittar omkring sig sådär lagom ointresserad. Efter ca fem minuter kommer ”min” buss. Jag stiger på bussen och sätter i den bakre delen bredvid en kille som jag tror är i min egen ålder. Bussresan tar ca 5-7 minuter och under tiden hör jag arabisk från bussförarens plats, vuxna och barn som pratar arabiska med varandra, två äldre pensionerade damer som pratar finska och två killar i gymnasieåldern som pratar både svenska och arabiska med varandra. De gånger som bussen stannar för att nya passagerare ska stiga på och andra som ska stiga av uppstår en kort stund av tystnad från högtalarna och föraren ägnar sin uppmärksamhet åt de nypåstigna genom att titta på deras färdbevis och växla några ord antingen på arabiska eller syrianska. Då och då tittar jag på monitorn som visar de olika hållplatserna bussen passerar förbi och snart är det min tur att gå av. Bussen stannar utanför Centrumgymnasiets huvudbyggnad.

Stadsdelen omkring Centrumgymnasiet består huvudsakligen av bostäder, varav nästan uteslutande villor och lågbyggda lägenheter. Skolan är omgiven av både gröna områden högre allmänna byggnader och vatten. Skolan breder ut sig över ett större område i stadsdelen och består av en pampig huvudbyggnad och x-antal rektangulära hus som förbinds med huvudbyggnaden genom ett antal korridorer. När jag för första gången kommer i skolan genom dess huvudingång möts jag av en ljus lång centralhall/kapprum. I korridorens början hittar man omgående en inglasad expedition och vaktmästeri, några parkbänkliknande stolar samt en hylla med några äldre och vad som verkar vara genombläddrade skönlitterära verk liggandes på hög. En snabb titt på titlarna avslöjar dominansen av fantasiböcker och några enstaka deckare. Jag ser mig omkring. Toalettdörrar till vänster, ingång till ett av de rektangulära husen till höger. Innanför den stora glasrutan som omger expeditionen och vaktmästeriet sitter en kvinna som ler mot mig och märker ganska snabbt att jag inte är en av skolans elever. Annars syns inga människor till. Eleverna är på en annan plats, de flesta är kanske på sina lektioner. Jag går fram till damen som sitter i expeditionen och förklarar mitt ärende för henne. Hon har via rektorn fått veta att jag är på

väg till skolan och verkar vara förbered på min ankomst. Hon berättar att skolans ledning, lärare och övrig personal är i personalrummet där de ska ha sin vanliga veckovisåterkommande personalkonferens. En dag i veckan slutar eleverna sina lektioner tidigare än vanligt för att lärarna ska ha konferens.

Personalrummet ligger i huvudbyggnaden på plan två. På väg ditt passerar jag studievägledarens och skolkuratorns respektive rum. Utanför deras rum hänger det ett antal tavlor och en stor anslagstavla innehållande reklam från landet olika högskolor och universitet samt en hylla för deras utbildningskataloger. På samma plan finns det elevskåp och klassrum. Utanför personalrummet sitter en grupp killar som pratar högt på arabiska och lyssnar på hiphopmusik (en låt med de amerikanska hiphopartisterna Jay-Z och Kanye West). De skojar och skrattar och verkar ha det allmänt trevligt ihop. En av dem ser mig först och ger mig en snabb granskande blick för att sedan återgå till det han höll på med, nämligen att dansa och sjunga med låten som de lyssnar på via mobiltelefonen. En äldre kvinnlig ”svensk” lärare som är på väg in till personalrummet ber killarna att sänka musiken och prata lägre. Killarna låtsas om att de inte ser och hör henne. För att få ungdomarnas uppmärksamhet pekar hon på mobiltelefon som ligger mitt på den bågformade bänken i korridoren. En av killarna hinner plocka åt sig mobilen innan hon når fram och sänker ljudet. Läraren ställer sig mitt bland killarna och frågar varför de inte pratar svenska istället för arabiska. Hon tittar på dem vädjande och säger ”Det är väl bättre att prata svenska så ni kan öva på att lära er språket så fort som möjligt”. En av killarna svarar ”Ja, ja”. En annan av killarna gör en gest med ena armen som de andra tre killarna tolkar som om det var dags att ställa sig på led på samma sätt militären/polisen brukar göra när det har uppställning. Det hela går väldigt fort och inom loppet av ett par sekunder har killarna visat vad de tycker om hennes uppmaning att prata svenska genom att ställa sig på rad och göra honnörstecken mot henne och samtidigt utbrista i ett kollektivt skratt. Lärare suckar uppgivet och går in till personalrummet. Killarna skruvar upp musiken på nytt och fortsätter som om ingenting har hänt. Det slår mig plötsligt att jag har en tid med rektorn och han står utanför sitt arbetsrum och har tagit del av skådespelet…

Under ett av de första informella samtalen med skolans ledningsgrupp framkom det att skolans ambition är att profilera just som en ”mångkulturell skola”. En av medlemmarna ur skolans ledningsgrupp sade i samband med mitt första möte med personalgruppen att:

> Nu när alla skolor ska profilera sig så tycker jag att vi ska bli det bästa invandrargymnasiet här i staden.

Som svar på min fråga Var håller alla elever till på rasterna?, svarade en av skolans administrativa personal att skolans korridorer och allmänna utrymmen var uppdelade utifrån elevernas etniska tillhörighet/ursprung. Informanten berättade att

> Här har vi irakkorridoren, där borta håller alla syrianer till. Ännu längre bort hittar du svenskarna. De brukar nästan aldrig var inne. De går ut på gården eller runt huset. På plan två i huvudbyggnaden hittar du de nyanlända irakiska ungdomarna. Det är här de håller till för det mesta. De ha sina skåp i plan tre och större delen av sina lektioner i plan tre och fyra, men det är i plan två utanför personalrummet och rektorsexpeditionen som man hittar de.

Informanten berättade vidare att *”Det är likadant inne i matsalen. De sitter inte vid samma bord. Alla svenskar sitter i en rummet och invandrarna i det andra rummet.”*

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Mina egna observationer av både matsalen och skolans två korridorer: ”Irakkorridoren” och ”syriankorridoren” visar att det förekommer/skapas skillnader mellan elevgrupperna på basis av/kopplade till etnicitet, eller som en av de nyanlända eleverna uttryckte det i ett av samtalen som jag hade med några av ungdomarna på väg till matsalen:

> Alltså det här är en syriansk skola. Vi är ju i Södertälje. Men alla irakier är på en plats och alla syrianer på en plats. Det är bara så.

Hösten 2009 hade Centrumgymnasiet ca 50 nyanlända elever från Irak i skolans individuella program för invandrare (IVIK). Enligt rektorn på skolan brukar de nyanlända eleverna delas in i mindre grupper i samband med skolstarten och få en mentorslärare tilldelad. Mentorslärarens första uppgift är att genomföra individuella intervjuer med respektive elev ur sin grupp. Utifrån dessa intervjuer och ett antal studiediagnoser/språkprover upprättar man sedan individuella studieplaner för respektive elev. Elevgruppen vistas i Sverige på olika villkor och under skilda omständigheter. Majoriteten av elevgruppen har fått permanent uppehållstillstånd. Andra har fått uppehållstillstånd efter en längre väntan på flyktingförläggning eller inneboende hos släktingar och bekanta. Samtliga elever är asylsökande. Av dem har de flesta kommit med sina föräldrar medan andra har kommit ensamma utan det som med juridiska termer kallas för legal vårdnadshavare. Vissa har kommit som anhörig till flyktingar med uppehållstillstånd. Några har kommit för att en förälder har gift sig med en svensk medborgare.

I samtalet med rektorn och andra lärare ur ledningsgruppen visar det sig att elevgruppen har varierande kunskaper i svenska språket och att de befinner sig på olika nivåer när det gäller svårighetsgraden i nuvarande studienivå. Det som de nyanlända ungdomarna har gemensamt är, enligt rektorn, att de har brutit upp från det sammanhang där de tidigare levt. Deras upplevelser före ankomsten till Sverige liksom nuvarande boende- och familj förhållande samt studievana påverkar studiesituationen. Enligt rektorn framkommer det i de enskilda intervjuerna att ungdomarnas psykosociala miljö varierar stort beroende på under vilka omständigheter de levt i Irak och nuvarande livssituation i Sverige. Ungdomarna utrycker i sina svar en bild av både en trygg tillvaro i hemlandet till traumatiska upplevelser av krig, flykt och ovishet i det nya landet.

Ovanstående berättelser är utdrag från mina inledande fältstudier. Ambitionen är att dessa observationer ska fungera som en del av de teman i mina iakttagelser som är värda att studera vidare.

Referenser

Andersson, Lars Gustav. Persson, Magnus & Thavenius, Jan (1999): *Skolan och de kulturella förändringarna.* Lund: Studentlitteratur.

Backman, Jarl. (1998): *Rapporter och uppsatser.* Lund: Studentlitteratur.

Ball, Stephen. (2006): *Education Policy and Social Class: The Selected Work of Stephen Ball.* Abingdon: Routledge.

Boli, John & Ramirez, Francisco. (1993): *Compulsory schooling in the Western Cultural Context*, i R.F. Arnove, Philip G. Altbach & Gail B. Kelly. (Eds.): Emergent issues in education. Comparative perspectives. Albany, N.Y.: State University of New York Press.

Bourdieu, Pierre & Jean-Claude, Passeron. (1979): *The Inheritors.* French students and their relation to culture. Chicago; London: The University of Chicago Press

Bourdieu, Pierre. (1995): *Praktiskt förnuft. Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.

Brantefors, Lotta. (1999). Mångkulturalismer – föreställningar om mångkulturalismen och skola. I: *Utbildning & Demokrati.* Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik. Volym 8. 1999:3. S. 1–10. Örebro universitet: Pedagogiska institutionen.

Bunar, Nihad. (2001). Skolan mitt i förorten: fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism. Eslöv: Brutus Östlings Bokförlag. Symposion.

Dahlstedt et. al. (2008): *Utbildning arbete medborgarskap.* Umeå: Boréa bokförlag.

Ehn, Billy, och Klein, Barbro. (1994): *Från erfarenhet till text.* Om kulturvetenskaplig reflexivitet. Stockholm: Carlssons Bokförlag.

Esaiasson et al. (2007): *Metodpraktiken.* Konsten att studera samhälle, individ och marknad. Stockholm: Norstedts Juridik AB.

Forskningsetiska principer inom humanistisk – samhällsvetenskaplig forskning 2002:5. Stockholm: Vetenskapsrådet. www.vr.se

Gruber, Sabine. (2007): *Skolan gör skillnad.* Etnicitet och institutionell praktik. Linköping Studies in Arts and Science No.387.

Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus. (1999): *Etnologiskt fältarbete.* Lund: Studentlitteratur.

Kvale, Stienar. (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.

Lalander, Philip. (2009): *Respekt – Gatukultur, ny etnicitet och droger*. Malmö: Liber.

Lauder, Hugh, Phillip Brown, Jo-Anne Dillabough & A.H. Halsey (Eds.) (2006): *Education, Globalization and Social Change*. Oxford: Oxford University Press.

Linde, Göran. (red.) (2001). *Värdegrund och svensk etnicitet.* Lund: Studentlitteratur.

Lundgren, Anna Sofia. (2000): *Tre år I g.* perspektiv på kön i skolan. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Lundström, Katarina. (2007): *Svenska latinas.* Ras, klass och kön I svenskhetens geografi. Göteborg/Stockholm: Makadam Förlag.

Molina, Irena. (1997): *Stadens rasifiering*. Etnisk boendesegregation i folkhemmet. Geografiska regionstudier. Uppsala universitet Uppsala.

Parsons, Talcott (1959): "*The School Class as a Social System: Some of its functions in American society",* Harvard Ed. Rev., Vol. XXIX, No. 4, 1959, pp. 297-318.

Palme, Mikael. (2008): *Studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988-2008*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis (AUU).

Schierup och Dahlstedt 2007:29, i Dahlstedt et al. 2007. *Utbildning, arbete, medborgarskap.* Umeå: Boréa bokförlag.

Skolverkets 2008:6-7. *Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.* www.skolverket.se

Tallberg Broman, Ingegerd, Rubinstein, Reich & Hägerstam, Jeanette (2002). *Likvärdighet i en skola för alla: Historisk bakgrund och kritisk granskning*. Stockholm: Skolverket.

Tesfahuney, Mekonnen (1999). Monokulturell utbildning. I: *Utbildning & Demokrati.* Tidskrift för didaktik och utbildningspolitik. Volym 8. 1999:3. S. 65–84. Örebro universitet: Pedagogiska institutionen.

sharif-hassan-091125-avhpm.pdf

Waara, Peter (1996): *Ungdom i gränslandet*. Umeå: Boreá bokförlag.
www.sodertalje.se
Ålund, Alexandra. (1997): *Multikultiungdom – kön, etnicitet, identitet*. Studentlitteratur Lund.
Öhlander, Magnus (1999): *Deltagande observationer*, i Kaijser & Öhlander et al. 1999. *Etnologiskt fältarbete.* Lund: Studentlitteratur.